

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Онисьєв Валерій Анатолійович

УДК 343.98:343.37

**ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗКРИТТІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ
(ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ**

**12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-
розшукова діяльність**

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті внутрішніх справ, МВС України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки **Кузьмічов Володимир Сергійович**, Київський національний університет внутрішніх справ, професор кафедри криміналістики

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Лисенко Володимир Васильович**, Науково-дослідний центр з проблем оподаткування Національного університету державної податкової служби України, перший заступник начальника центру

кандидат юридичних наук, доцент **Літвін Юрій Іванович**, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, начальник кафедри кримінального процесу та криміналістики

Захист відбудеться «19» березня 2010 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Київському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного університету внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий «15» лютого 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. Д. Удалова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах становлення національної економіки та процесу її інтеграції з міжнародними фінансовими системами, гостро постає питання про протидію відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом. Питання протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів є нагальним для України. Цим негативним явищем завдається значної шкоди інтересам держави, її економічній безпеці та міжнародному іміджу. Вирішення відповідної проблеми сприятиме подальшому розвитку національної економіки, в тому числі її кредитно-фінансової системи.

Дана проблема містить теоретичні та практичні аспекти. Практичні – це проблеми правозастосування та правотворчості, а також організаційні проблеми. Теоретичні – це проблеми, що потребують фундаментальних і прикладних досліджень. Тому на сьогоднішній день важливо розробити теоретичну основу боротьби з легалізацією злочинно здобутих доходів, у тому числі теоретичну модель міжнародного співробітництва і взаємної правової допомоги. На необхідність ґрунтовного дослідження проблематики взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації злочинно здобутих доходів звернули увагу 87,2 % проанкетованих нами працівників правоохоронних органів. На практиці існує проблема, пов'язана з відсутністю методики розкриття відмивання коштів, про що наголосили 86,8 % респондентів.

При дослідженні взаємодії правоохоронних органів у розкритті злочинів автор спирався на фундаментальні роботи Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, Т. В. Варфоломєєвої, В. Г. Гончаренка, Ю. М. Грошевого, О. Ф. Долженкова, А. В. Іщенка, Н. І. Клименко, О. Н. Колесніченка, В. О. Коновалової, М. В. Костицького, І. І. Котюка, В. С. Кузьмічова, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Малярєнка, В. Т. Нора, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, О. В. Рибальського, М. В. Руденка, М. Я. Сегая, О. П. Снігерьова, С. М. Стахівського, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, М. Є. Шумила та інших вчених.

Безпосередньо питання протидії легалізації (відмиванню) грошей в своїх працях розглядали А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, В. П. Головіна, В. А. Журавель, Н. С. Карпов, О. Є. Користін, В. В. Лисенко, Ю. І. Літвін, Г. А. Матусовський, М. В. Салтевський, В. Ю. Шепітько та інші вчені.

Разом із тим, автори досліджували окремі аспекти проблеми боротьби з відмиванням коштів. Відсутність комплексних досліджень взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, не дало можливості сформулювати методологічну концепцію оцінки цього складного явища, внаслідок чого постала ціла низка актуальних невирішених проблем, що й зумовило вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснювалося згідно з основними напрямками, окресленими в Законі України «Про основи національної

безпеки», Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 12.02.2007 р. № 105/2007, Комплексній програмі профілактики правопорушень на 2007–2009 рр., затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.2006 р. № 1767, Пріоритетних напрямках наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004–2009 рр., затверджених наказом МВС України від 05.07.2004 р. № 755.

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Київського національного університету внутрішніх справ (протокол № 19 від 27.11.2007 р.), включена до планів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Київського національного університету внутрішніх справ на 2008–2009 рр. та схвалена відділенням Академії правових наук України (реєстр. № 680, 2007 р.).

Мета і завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає у виявленні особливостей взаємодії правоохоронних органів між собою, а також з фінансовими, контролюючими та громадськими організаціями як на національному, так і на міжнародному рівні при розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Мета дослідження зумовлює його завдання:

- надати характеристику поняттю та формам взаємодії при розкритті та легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- розкрити історичні та теоретичні аспекти легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- з'ясувати ефективність регламентації міжнародними нормативно-правовими актами взаємодії в боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та охарактеризувати нормативно-правову регламентацію взаємодії в ході боротьби з відмиванням злочинно здобутих доходів в Україні;
- виявити можливості взаємодії з міжнародними інституціями загальної компетенції, галузевими та регіональними міжнародними організаціями в процесі розкриття легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- визначити напрями вдосконалення взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації злочинно здобутих доходів.

Об'єкт дослідження – це діяльність з розкриття легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Предметом дослідження є взаємодія правоохоронних органів при розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання поставлених завдань під час проведення цього наукового дослідження було використано діалектичний метод, який дозволив комплексно дослідити міжнародно-правове регулювання боротьби з легалізацією

(відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. Відповідно до діалектичного методу наукового пізнання об'єктивної дійсності були представлені у вигляді єдності явище «легалізація грошових коштів, здобутих злочинним шляхом» та взаємодія правоохоронних органів.

Системно-структурний метод дозволив встановити роль правоохоронних органів України та інших країн світу в розкритті злочинів, враховуючи функціональну специфіку даних органів. Був проведений системний аналіз основних напрямів у методиці розкриття злочинної легалізації, ролі та значення національних і міжнародних інституційних структур по протидії зазначеному злочину.

За допомогою формально-логічного методу класифіковано стадії легалізації злочинних прибутків. Історико-правовий метод використовувався під час вивчення появи й розвитку окремих концепцій і поглядів вчених на проблему криміналістичної характеристики легалізації коштів. Був проведений історичний і логічний аналіз причин виникнення проблеми відмивання грошей. З метою опрацювання статистичних даних щодо поширеності легалізації використовувався статистичний метод. Метод порівняльного аналізу нормативно-правових актів окремих країн, правових і економічних засобів боротьби з відмиванням грошей дозволив дослідити окремі положення нормативно-правових актів, стан боротьби із цим видом злочину в Україні, країнах СНД і далекого зарубіжжя.

За допомогою конкретно-соціологічного методу із застосуванням розробленої анкети дисертантом було проведено опитування 417 слідчих, 385 оперативних працівників, які займалися розкриттям злочинів вказаної категорії, 176 викладачів вищих навчальних закладів різної відомчої належності з метою збору додаткової інформації про способи вчинення злочину, протидії йому та засоби їх подолання, недоліки чинного законодавства та деякі інші проблемні питання. З метою дослідження сучасного стану взаємодії при розкритті легалізації злочинно здобутих доходів було вивчено 87 кримінальних справ, 589 узагальнених матеріалів, сформованих Держфінмоніторингом України, 248 запитів до іноземних правоохоронних органів і підрозділів фінансової розвідки та відповідей на них, а також статистична звітність МВС України, ДПА України, СБУ, Генеральної прокуратури України, Держфінмоніторингу України, НБУ.

Логічні методи дослідження використовувалися в ході вивчення аналітичних матеріалів, точок зору авторів з окремих питань предмета дослідження та методики розкриття розглядуваного виду злочину.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним дослідженням, присвяченим аналізу взаємодії при розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, проблемам і перспективам участі України в міжнародному співробітництві, розгляду положень міжнародних правових актів у

загальній системі заходів, спрямованих на протидію легалізації злочинно одержаних коштів, а також визначенню сучасних тенденцій розвитку міжнародного співробітництва в зазначеній сфері.

За результатами дослідження виявлені проблеми та обґрунтовані авторські пропозиції щодо вдосконалення взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом в сучасних умовах, зокрема:

вперше:

– запропоновано розглядати взаємодію правоохоронних органів при розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, не лише між правоохоронними органами, але й фінансовими, контролюючими та громадськими інституціями;

– обґрунтовано віднесення до форм взаємодії правоохоронних органів при розкритті злочинів заходів відомчої та міжвідомчої, внутрішньодержавної та міжнародної співпраці;

– для підвищення ефективності та своєчасності міжвідомчої і міжтериторіальної взаємодії при виконанні процесуальних функцій працівниками правоохоронних органів запропоновано використання можливостей Єдиної комп'ютерної інформаційної системи щодо виявлення джерел злочинних доходів, оперативного обміну інформацією про незаконну фінансову діяльність;

удосконалено:

– визначення «легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» як переведення незаконно отриманих готівкових коштів в інший актив, приховання справжнього джерела чи власності, від яких незаконним шляхом одержано гроші, та створення характеру законності для джерела чи власності та «взаємодії при розкритті злочинів» – спільна налагоджена діяльність двох і більше органів, служб, відомств, що припускає раціональне поєднання процесуальних і оперативно-розшукових дій, здійснюваних кожним із них у межах наданих їм законом повноважень;

– аргументацію пропозиції щодо посилення взаємодії слідчих підрозділів з банківськими установами шляхом зниження банківської таємниці як головної умови вдосконалення боротьби з відмиванням доходів і більш відкритого міжнародного співробітництва;

– алгоритм взаємодії вітчизняних правоохоронних органів з міжнародними інституціями шляхом використання захищеної комп'ютерної мережі обміну інформацією між підрозділами фінансової розвідки різних країн;

дістали подальшого розвитку:

– напрями технічного сприяння взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом на національному рівні;

– пропозиції, спрямовані на удосконалення організаційно-правових засад взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що пропозиції автора використовуються в практичній діяльності підрозділів МВС України (акти впровадження ГСУ МВС України від 17.03.2009 р. № 13/11-519; УБОЗ УМВС України в Хмельницькій області від 15.03.2009 р.); при розробці матеріалів щодо боротьби з легалізацією злочинних доходів на страховому ринку (акт впровадження Ліги страхових організацій України від 21.04.2009 р.); в навчальному процесі вищих навчальних закладів (акти впровадження Навчально-методичного центру перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму від 29.01.2009 р., Київського національного університету внутрішніх справ від 02.09.2009 р., Академії управління МВС від 30.03.2009 р., Хмельницького університету управління та права від 04.03.2009 р., Української академії бізнесу та підприємництва від 07.04.2008 р., Університету економіки та права «КРОК» від 15.04.2009 р.).

Положення, рекомендації та висновки дисертації можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях.

Теоретичні положення, рекомендації, висновки і матеріали, що містяться в дисертації можуть бути використані в різних галузях діяльності, а саме:

а) у законотворчій діяльності – для внесення змін і доповнень до низки міжнародних документів та українських нормативно-правових актів;

б) у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки теоретичних питань, що стосуються взаємодії при розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;

в) у навчальному процесі – для внесення доповнень в програми викладання дисциплін у вищих юридичних навчальних закладах і розробки відповідного методичного забезпечення; для узгодження міжпредметних зв'язків між навчальними курсами кримінально-правового циклу (кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, кримінології) і курсами цивільно-правового та економічного циклів (цивільного права, фінансового права, правових основ підприємницької діяльності, економічного аналізу і аудиту та ін.) в навчальних закладах, що готують спеціалістів для правоохоронних органів; для розробки спеціальних курсів з криміналістики і їх методичного забезпечення в закладах перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів правоохоронних органів;

г) у практичній діяльності органів дізнання і слідства – для успішного розкриття конкретних фактів легалізації коштів.

Особистий внесок здобувача. Положення, які виносяться на захист, розроблені дисертантом особисто. На праці, написані у співавторстві, відомості з яких використовуються в дисертації, є обов'язкове посилання.

В опублікованому навчальному посібнику у співавторстві з Р. П. Марчуком та О. І. Поповим «Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму» (рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, загальний обсяг – 24 друк. арк., особистий внесок – 5 друк. арк.) дисертант охарактеризував нормативно-правове забезпечення взаємодії правоохоронних органів при розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Ідеї, які належать іншим співавторам, у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Дисертація виконана та обговорена на кафедрі криміналістики Київського національного університету внутрішніх справ. Основні положення, висновки та рекомендації дисертації доповідались на міжнародній науково-практичній конференції «Безпека підприємництва та фінансовий моніторинг» (Київ, 15–17 листопада 2007 р.), X Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми економічного та соціального розвитку України» (Київ, 16–17 квітня 2008 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми вдосконалення законодавства про протидію відмиванню злочинних доходів і корупції» (Донбаські правові читання) (Луганськ, 15 травня 2009 р.).

Публікації. Основні положення та висновки містяться в 7 публікаціях, з них: 4 наукові статті, які опубліковано в збірниках, що входять до переліку наукових фахових видань, 2 тез доповідей на науково-практичних конференціях, 1 навчальний посібник.

Структура дисертації визначається метою та завданнями дослідження, відповідає логіці наукового пошуку та вимогам ВАК України і композиційно складається із вступу, двох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел (390 найменувань). Загальний обсяг дисертації складає 261 сторінку, з яких обсяг основного тексту – 191 сторінка, список використаних джерел – 47 сторінок, додатки – 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації, визначається ступінь її наукової розробленості, мета, завдання й методи дослідження; висвітлюється зв'язок роботи з науковими програмами та планами; визначаються наукова новизна і практичне значення одержаних результатів; вказуються форми їх апробації та впровадження у законодавчу діяльність, практику досудового слідства, науково-дослідну роботу і навчальний процес.

Розділ 1 «Історичні, теоретичні та нормативно-правові джерела взаємодії при боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом» складається з п'яти підрозділів, в яких проаналізовано засади взаємодії при боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

У підрозділі 1.1. «Огляд наукових джерел з проблем взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» проаналізовано наявні здобутки вчених з проблематики взаємодії правоохоронних органів при розкритті злочинів, протидії легалізації (відмиванню) доходів, здобутих злочинним шляхом, що стали науковою та практичною базою підготовки даної дисертації. Визначено, що питання взаємодії на міжнародному рівні при розкритті злочинно здобутих доходів не було предметом комплексних монографічних досліджень. Однак, у наукових працях досліджувалась проблематика взаємодії правоохоронних органів на рівні підрозділів одного відомства, між відомствами, взаємодії на міжнародному рівні, залучення громадськості до розкриття злочинів. Щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, – предметом наукового інтересу були переважно питання кримінально-правового, кримінологічного та міжнародно-правового характеру. У криміналістичній науці досліджувалась лише проблематика криміналістичної характеристики даного злочину, особливостей порушення кримінальних справ, врахування слідчих ситуацій при розслідуванні, специфіки початкового етапу розслідування, використання позитивного досвіду розкриття даних злочинів, формування методик розслідування легалізації злочинно здобутих доходів в окремих сферах господарювання. Лише в окремих статтях розглядалися питання взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Зазначені наукові праці стали базою здійсненого дисертантом дослідження.

У підрозділі 1.2. «Поняття та форми взаємодії при розкритті злочинів» проаналізовано сутність поняття «взаємодія», уточнено розмежування взаємодії та координації, запропоновано визначення взаємодії як спільної налагодженої діяльності двох і більше органів, служб, відомств, що припускає раціональне поєднання процесуальних і оперативно-розшукових дій, здійснюваних кожним із них у межах наданих їм законом повноважень. Встановлено можливих суб'єктів взаємодії при розкритті злочинів взагалі та легалізації (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом, зокрема. Зазначено, що для ефективного розкриття злочинів взаємодію правоохоронних органів слід розглядати не лише у вузькому розумінні (взаємодія правоохоронних органів між собою), але й у широкому (взаємодія правоохоронних органів між собою та з іншими інституціями, наприклад, з фінансовими, контролюючими установами). Визначено можливі форми взаємодії при розкритті легалізації злочинно здобутих доходів. Аргументовано, що наявна класифікація форм взаємодії правоохоронних органів при розслідуванні злочинів не може бути повністю використана для взаємодії правоохоронних органів при розкритті злочинів. Міжнародний характер легалізації злочинно здобутих доходів потребує нового більш ширшого підходу до форм взаємодії правоохоронних органів. До даних форм слід віднести заходи з вдосконалення нормативно-правового забезпечення взаємодії правоохоронних органів, обмін

необхідною для розкриття злочинів інформацією між органами, надання правової допомоги, виконання доручень тощо.

У підрозділі 1.3. «Історичні та теоретичні аспекти легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» легалізацію (відмивання) злочинних доходів визначено як суспільно небезпечне явище міжнародного рівня. Для легалізації злочинно здобутих доходів характерним є здобуття їх в одній країні, легалізація в другій, а використання у третій. Саме це створює значні перешкоди у протидії даному явищу, адже злочинні доходи переходять за кордоном, а тому при розкритті даних злочинів особливого значення набуває взаємодія правоохоронних органів на міжнародному рівні. На сьогоднішній день у схемах легалізації задіяні організовані злочинні групи. Ці схеми характеризуються одночасно складністю, заплутаністю (при цьому відмиваються за один раз великі суми коштів – у декілька мільйонів) та простотою (при цьому легалізуються незначні кошти, але такі діяння є численними). Протидія даному виду злочинів є новою не лише для України, але й для світу. Перші випадки відмивання злочинно здобутих доходів відомі у 30-ті роки ХХ століття, а у юридичних документах термін «відмивання» з'явився лише у 80-х роках минулого століття. Міжнародна спільнота лише нещодавно визнала відмивання (легалізацію) доходів, одержаних злочинним шляхом, злочином та закликала до протидії йому. На сьогоднішній день здійснюється розробка методик розкриття даного виду злочинів та перевірка їх ефективності на практиці. Неналежне здійснення Україною боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, призвело до включення нашої держави до так званого «чорного» списку FATF, що мало негативні наслідки. У роботі проаналізовано стадії відмивання грошей та історію боротьби з даним негативним явищем.

У підрозділі 1.4. «Регламентация міжнародними нормативно-правовими актами взаємодії в боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом» досліджено нормативно-правову базу взаємодії на міжнародному рівні в ході боротьби з відмиванням злочинно здобутих доходів. Проаналізовано положення Віденської (1988), Страсбурзької (1990), Палермської (2000), Варшавської (2005) конвенцій. Висвітлено динаміку регламентації у них протидії даному злочину: від визнання злочином легалізації доходів від наркобізнесу до визначення елементів боротьби взагалі з відмиванням злочинних доходів. Показано роль міжнародних актів та стандартів ООН, Ради Європи, Євросоюзу, СНД, FATF, Євразійської групи, Групи «Еґмонт», Базельського комітету, Групи «Вольфсберг», Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю, Міжнародної організації комісій з цінних паперів у налагодженні взаємодії правоохоронних органів при розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

У підрозділі 1.5. «Нормативно-правова регламентація на національному рівні взаємодії при боротьбі з відмиванням злочинно здобутих доходів» викладено аналіз близько

300 вітчизняних нормативно-правових актів (серед яких Закони України, Укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, постанови Правління НБУ, меморандуми та накази Держфінмоніторингу України, накази МВС України, ДПА України, МЗС України, Державної прикордонної служби України, меморандуми Генеральної прокуратури України, розпорядження Держфінпослуг України, рішення та листи Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку), що регулюють протидію легалізації злочинно здобутих доходів. Незважаючи на таку кількість нормативно-правових актів, питання співпраці вітчизняних правоохоронних органів із міжнародними та зарубіжними інституціями у них розглядається лише епізодично. Разом із тим, наявна законодавча база надає можливості взаємодії через Інтерпол з Групою «Еґмонт», торгово-економічними місіями тощо. У роботі обґрунтовано існування потреби у ратифікації Україною Варшавської конвенції (2005), імплементації її положень у вітчизняне законодавство, внесенні змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом».

Розділ 2 «Взаємодія з міжнародними та регіональними організаціями, що здійснюють боротьбу з відмиванням злочинних доходів» складається з чотирьох підрозділів, у яких досліджено взаємодію вітчизняних правоохоронних органів з міжнародними та регіональними інституціями, а також запропоновано шляхи покращання такої взаємодії.

У підрозділі 2.1. «Співпраця з міжнародними інституціями загальної компетенції при розкритті легалізації злочинно здобутих доходів» розкрито роль таких міжнародних організацій як ООН, FATF, Група «Еґмонт». Зокрема ООН є найвищим регулятором процесу взаємодії на міжнародному рівні. У сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, грошей ООН приймає конвенції, резолюції Ради Безпеки, розробляє програми боротьби з відмиванням грошей, організовує міжнародні конференції. FATF є міжурядовою організацією, яка займається розробкою та розповсюдженням стратегії боротьби з відмиванням грошей як на міжнародному, так і на національному рівні. Основне завдання FATF полягає в забезпеченні прийняття всіма державами та її органами міжнародних стандартів у сфері запобігання, виявлення і притягнення до відповідальності за відмивання грошей. Рекомендації 32–40 Сорока рекомендацій FATF передбачають обмін інформацією на міжнародному рівні, що дозволить країнам забезпечувати ефективне співробітництво. Особлива роль у взаємодії при розкритті легалізації злочинних доходів належить Групі «Еґмонт» – об'єднанню підрозділів фінансової розвідки понад ста країн. Група «Еґмонт» сприяє обміну інформацією про фінансові операції, що наявна у підрозділах фінансової розвідки. Слід звернути увагу на те, що в окремих країнах підрозділи фінансової розвідки є правоохоронними органами, тобто здійснюють виявлення, розкриття відмивання злочинних доходів. Співпраця з Групою «Еґмонт» здійснюється через

Держфінмоніторинг України, який не є правоохоронним органом, а тому на практиці виникають певні складнощі у взаємодії.

У підрозділі 2.2. «Взаємодія з галузевими міжнародними організаціями» висвітлено можливості взаємодії правоохоронних органів України з Групою установ Світового банку, Міжнародним валютним фондом, Базельським комітетом, Групою «Вольфсберг», Міжнародною асоціацією органів нагляду за страховою діяльністю, Міжнародною організацією комісій з цінних паперів, Інтерполом. Зазначено, що одні з цих організацій здійснюють вплив на політику боротьби з легалізацією злочинно здобутих доходів, а тому належна взаємодія з ними має ефективний вплив на якість розкриття злочинів, інші організації визначають стандарти діяльності фінансових установ, сприяють інформаційному обміну правоохоронних органів з цими установами, а місія Інтерполу безпосередньо полягає в сприянні міжнародній співпраці поліції, в тому числі й у сфері розкриття легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Підрозділ 2.3. «Взаємодія з регіональними організаціями» присвячений взаємодії правоохоронних органів з Комітетом Ради Європи MONEYVAL, Євросоюзом, Європейським банком реконструкції та розвитку, Євразійською групою, Європолем. Звернено увагу на фінансування міжнародних проєктів боротьби з легалізацією злочинно здобутих доходів, ролі даних організацій у налагодженні взаємодії з правоохоронними, контролюючими та фінансовими органами європейських країн при розкритті відмивання злочинних доходів. Особливу увагу приділено взаємному обміну інформацією, наданню правової допомоги, взаємному оцінюванню держав щодо дотримання міжнародних стандартів боротьби з легалізацією злочинно здобутих доходів. Відображено прикладну спрямованість діяльності регіональних організацій. Зазначено на кращій оперативності взаємодії правоохоронних органів України з регіональними організаціями у порівнянні із світовими інституціями. Разом з тим останні мають перевагу в масштабі впливу.

У підрозділі 2.4. «Напрями вдосконалення взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» запропоновано шляхи подолання перешкод, виявлених під час аналізу взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації злочинно здобутих доходів. Зокрема, для забезпечення належної взаємодії суб'єкта первинного фінансового моніторингу та державного органу необхідно законодавчо встановити імунітет працівників організацій, які здійснюють фінансові операції, від відповідальності за розголошення відомостей, що становлять комерційну чи банківську таємницю, при повідомленні таких даних уповноваженому органу в передбачених законом випадках. Запропоновано ряд інших заходів законотворчого та організаційного характеру, що спрямовані на вдосконалення взаємодії правоохоронних органів як елементу системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки:

1. Взаємодію правоохоронних органів при розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, слід тлумачити як взаємодію не лише між правоохоронними органами (у вузькому розумінні), але й між правоохоронними фінансовими, контролюючими та громадськими інституціями (взаємодія в широкому розумінні). Звужене трактування взаємодії при розкритті даного злочину не сприятиме ефективному здійсненню боротьби з ним. Зважаючи на транснаціональний характер легалізації злочинно здобутих доходів, взаємодію необхідно здійснювати як на національному, так і на міждержавному та міжнародному рівні.

2. Розкриття відмивання грошових коштів, пов'язано із застосуванням колективних (групових) методик розкриття. Враховуючи зазначене, можна запропонувати розробити правову базу проведення спільних заходів співробітниками правоохоронних органів декількох держав з розкриття відповідної категорії злочинів.

3. Реалізація та використання при міжвідомчій і міжтериторіальній взаємодії працівниками вищезазначених груп усіх потенційних можливостей єдиної комп'ютерної інформаційної системи дозволить забезпечити більшу ефективність і своєчасність при виконанні ними оперативно-розшукової та процесуальних функцій.

4. Міжнародна співпраця в даній сфері повинна здійснюватись як на двосторонньому рівні, так і на регіональному й глобальному рівнях (шляхом приєднання до багатосторонніх угод і конвенцій та шляхом участі в діяльності відповідних міжнародних організацій).

5. Необхідно посилити взаємодію банківських установ із слідчими підрозділами, знизити банківську таємницю як головну умову вдосконалення боротьби з відмиванням доходів і більш відкритого міжнародного співробітництва, тому що суттєва увага в сфері протидії відмиванню доходів має бути приділена запобіганню.

6. Пропонується доповнити Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» додатковою ст. 18–1, яка зобов'язувала б комерційні банки та інші фінансові установи повідомляти правоохоронні органи про значні чи сумнівні операції.

7. Слід внести зміни до п. 4 ст. 18 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» щодо обов'язків НБУ в сфері боротьби з організованою злочинністю. Пропонується встановити обов'язок НБУ інформувати спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю лише про сумнівні операції своїх клієнтів.

8. В підпунктах «г» і «д» п. 4 ст. 18 слід передбачити, що НБУ зобов'язаний розробляти порядок надання банкам інформації про операції юридичних і фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, що містить банківську таємницю, на письмову вимогу спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, а також встановлювати порядок

інформування банками зазначених спецпідрозділів про значні або сумнівні фінансові операції їх клієнтів в імперативному режимі.

9. Необхідно, щоб підрозділи фінансової розвідки поєднували свої зусилля з діями інших національних і міжнародних розвідувальних органів, а також державних органів, які забезпечують запобігання та виявлення відмивання коштів. Ці підрозділи повинні отримати повноваження на виконання керівної ролі в координації роботи відповідних органів по боротьбі з відмиванням коштів.

10. З метою удосконалення регулювання технічного захисту даних, які передаються за допомогою автоматизованих систем, та для створення можливостей належного обміну даними на міжнародному рівні, необхідно ратифікувати Конвенцію Ради Європи від 28.01.1981 про захист осіб стосовно автоматичної передачі персональних даних та здійснити перегляд чинних механізмів регулювання цих питань.

11. Необхідно встановити імунітет працівників організацій, які здійснюють фінансові операції, від відповідальності за розголошення відомостей, що становлять комерційну чи банківську таємницю, при повідомленні таких даних уповноваженому органу в передбачених законом випадках.

12. Україні необхідно якнайшвидше ратифікувати Варшавську конвенцію, яка передбачає дієві механізми взаємодії правоохоронних і контролюючих органів у боротьбі з відмиванням злочинно здобутих доходів.

13. На національному рівні технічне сприяння та допомога повинні здійснюватися за наступними напрямками: а) законодавча допомога; б) підвищення кваліфікації і підготовка відповідних кадрів; в) участь державних організацій у міжвідомчій взаємодії й функціональній співпраці; г) передача й обмін технологіями та досвідом; г) надання правоохоронним і судовим органам достатніх фінансових і технічних ресурсів для забезпечення достатнього нагляду, здійснення розкриття, а також оперативності та повноти надання відповідей на запити, що надходять з інших країн; д) притягнення до кримінальної відповідальності не лише посадових, але й юридичних осіб.

14. Слід визнати необхідність прийняття Закону України про організаційно-правові основи міжнародного співробітництва в сфері протидії злочинності.

15. Для ефективності міжнародного співробітництва і відповідно міжнародно-правового регулювання боротьби з легалізацією злочинно здобутих доходів потрібно провести ряд заходів, серед яких здійснення спільної боротьби відповідними компетентними органами різних країн, розробка механізму проведення оперативних заходів у відповідь на запит іноземної держави щодо ідентифікації, заморожування, накладення арешту і конфіскації доходів чи іншої власності, отриманих в результаті відмивання коштів чи предикатних злочинів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Онисьєв В. А. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом: міжнародна нормативно-правова регламентація / Онисьєв В. А. // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1(62). – С. 151–160.

2. Онисьєв В. А. Діяльність Базельського комітету та Вольфсберзької групи у сфері боротьби з відмиванням (легалізацією) злочинно здобутих доходів / Онисьєв В. А. // Право і суспільство. – 2009. – № 2. – С. 129–135.

3. Онисьєв В. А. Роль міжнародних поліцейських організацій у сфері боротьби з відмиванням злочинно здобутих доходів / В. А. Онисьєв // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С. 280–286.

4. Онисьєв В. А. Шляхи поліпшення взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації злочинних доходів / В. А. Онисьєв // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наук. пр. – 2009. – № 1. – С. 243–255.

5. Онисьєв В. А. Значення Світового банку та Міжнародного валютного фонду у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом / В. А. Онисьєв // Безпека підприємництва та фінансовий моніторинг : зб. наук. пр. / за ред. А. В. Іщенко, О. О. Слюсаренко. – К. : Екслібрис, 2008. – С. 118–121.

6. Онисьєв В. А. Розуміння термінів щодо легалізації злочинно здобутих доходів у міжнародних нормативно-правових актах / В. А. Онисьєв // Сучасні проблеми економічного та соціального розвитку України : зб. матеріалів X Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 квіт. 2008 р.). – К. : Екслібрис, 2008. – С. 57–59.

7. Марчук Р. П. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму : навч. посіб. / Марчук Р. П., Попов О. І., Онисьєв В. А. – Т. 1 : Міжнародні нормативно-правові акти та стандарти. – К. : Бізон, 2008. – 384 с.

АНОТАЦІЯ

Онисьєв В. А. Взаємодія правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Київський національний університет внутрішніх справ. – Київ, 2010.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню проблематики взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) злочинно здобутих доходів.

Уточнено поняття та систематизацію форм взаємодії при розкритті злочинів, висвітлено міжнародну та вітчизняну нормативно-правову базу взаємодії в боротьбі з легалізацією злочинно здобутих доходів. Проаналізовано можливості взаємодії з міжнародними і регіональними організаціями, що здійснюють боротьбу з легалізацією злочинно здобутих доходів.

Розкрита співпраця правоохоронних органів з галузевими та регіональними міжнародними організаціями в аспекті розкриття легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Запропоновано шляхи вдосконалення взаємодії правоохоронних органів у розкритті легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Ключові слова: розкриття злочинів, взаємодія, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, міжнародні організації.

АННОТАЦИЯ

Онисьев В. А. Взаимодействие правоохранительных органов в раскрытии легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Киевский национальный университет внутренних дел. – Киев, 2010.

В диссертации на основе изучения теоретического и практического материала проанализированы возможности взаимодействия правоохранительных органов в раскрытии легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем. Учитывая транснациональный характер данного общественно опасного деяния, совершаемого преимущественно организованными преступными группами, в работе основной акцент сделан на взаимодействии на международном уровне.

Проанализированы исторические, теоретические и нормативно-правовые аспекты борьбы с отмыванием «грязных» денег. Рассмотрено понятие, формы, субъекты взаимодействия при раскрытии данного вида преступлений. Предлагается изучать взаимодействие правоохранительных органов не только между собой, но и с контролирующими, финансовыми и иными организациями.

Обращено внимание на относительно небольшой опыт борьбы с легализацией преступно приобретенных доходов не только в Украине, но и в мире. Раскрыто понятие легализации (отмывания), доходов, полученных преступным путем, стадии отмывания «грязных» денег с указанием на каком именно этапе можно эффективно раскрыть данное преступление, а поэтому взаимодействие должно быть своевременным. Раскрыты стадии отмывания денег и история борьбы с этим негативным явлением.

Проанализирована как международная, так и отечественная нормативно-правовая база осуществления взаимодействия правоохранительных органов в раскрытии легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем. Указано на необходимость ратификации международных конвенций, имплементации их положений в отечественное законодательство, а также необходимость соответствия законодательства современным потребностям взаимодействия правоохранительных органов в борьбе с отмыванием преступных доходов.

Рассмотрено взаимодействие правоохранительных органов с международными (общей компетенции и отраслевыми) и региональными организациями.

Выявлены возможности взаимодействия правоохранительных органов при раскрытии легализации преступно приобретенных доходов с ООН, Советом Европы, FATF, Группой «Эгмонт», Группой Всемирного банка, Международным валютным фондом, Базельским комитетом, Группой «Вольфсберг», Международной ассоциацией органов страхового надзора, Международной организацией комиссий по ценным бумагам, Интерполом, Комитетом Совета Европы MONEYVAL, Евросоюзом, Европейским банком реконструкции и развития, Евразийской группой, Европолом. Особая роль в данном взаимодействии отводится Группе «Эгмонт» как объединению подразделений финансовой разведки, позволяющему оперативно получать подробную информацию о финансовых операциях, проводимых в более чем ста странах мира, а также Интерполу – организации, призванной осуществлять взаимодействие правоохранительных органов и имеющей в данной сфере немалые возможности и опыт работы.

На основе проанализированных возможностей взаимодействия предложены меры по улучшению сотрудничества правоохранительных органов в раскрытии легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем.

Предложено проводить раскрытие отмывания денежных доходов, полученных преступным путем, с использованием коллективных (групповых) методик, для чего необходимо усовершенствовать правовую регламентацию сотрудничества правоохранительных органов различных государств.

Очерчены потенциальные возможности использования Единой компьютерной информационной системы для более эффективной оперативно-розыскной и следственной деятельности при раскрытии исследуемой категории преступлений.

Отдельно охарактеризованы пути преодоления существующих проблем, обнаруженных во время всестороннего анализа взаимодействия правоохранительных органов при раскрытии отмывания «грязных» денег.

Предложены дополнения и изменения в действующее законодательство Украины, разработка и принятие закона о организационно-правовых основах международного сотрудничества в сфере противодействия преступности, ратификация отдельных международных

соглашений, что будет способствовать усовершенствованию раскрытия легализации преступно полученных доходов.

Ключевые слова: раскрытие преступлений, взаимодействие, легализация (отмывание) доходов, полученных преступным путем, международные организации.

ANNOTATION

Onisyev V. A. Co-operation of law enforcement authorities in detection profits legalization (laundering) got in a criminal way. – Manuscript.

Thesis on taking a scientific degree of candidate of legal sciences after specialty 12.00.09 – criminal process and criminalistics, legal expertise, operationally-investigative activity. – Kyiv national university of internal affairs. – Kyiv, 2010.

Thesis is devoted to a complex investigation of law enforcement authorities relationship problems in detection a legalization (laundering) of criminally obtained profits.

Concept and systematization of co-operation forms at the process of detection and investigation crimes is specified, international and native normatively-legal base of co-operation in a fight against legalization of criminally obtained profits is reflected. Possibilities of co-operation with international and regional organizations which carry out a fight with anti-money laundering are analyzed.

The exposed collaboration of law enforcement authorities with of a particular branch and regional international organizations in the aspect of opening of legalization (washing) of the profits got a criminal way.

The ways of law enforcement authorities co-operation improvement in detection profits legalization got in a criminal way are offered.

Key words: crimes investigation, co-operation, anti-money laundering, international organizations.